

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش الهیات

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق

مؤلف:

نسرین ترقی خواه پاریزی

استاد راهنما:

دکتر عبدالرضا محمدحسین زاده

استاد مشاور:

دکتر محمدهادی قهاری

دی ۱۴۰۰

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش الهیات

این پایان نامه با عنوان رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق توسط خانم نسرين ترقی خواه پاريزی دانشجوی رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق با شماره دانشجویی ۹۸۱۶۱۰۰۳ تدوین شده است و در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۹ با درجه ..... و نمره ..... مورد پذیرش هیئت محترم داوران قرار گرفت.

این پایان نامه هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره کارشناسی ارشد شناخته نمی شود.

سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	نام محل خدمت	امضاء
استاد راهنما	دکتر عبدالرضا محمدحسین زاده	دانشیار	دانشگاه شهید باهنر کرمان	
استاد مشاور	دکتر محمدهادی قهاری	استادیار	دانشگاه شهید باهنر کرمان	
داور اول	دکتر صدیقه نیک طبع	استادیار	دانشگاه شهید باهنر کرمان	
داور دوم	دکتر عباس حیدری	استادیار	دانشگاه شهید باهنر کرمان	

نماینده تحصیلات تکمیلی:

دکتر ...

امضاء

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده:

دکتر مهدی عباس زاده

امضاء

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

به نام خدا
شور اخلاق پژوهش

با استنانت از خدای سبحان و با اعتقاد راسخ به اینکه عالم محضر خداست و او همواره ناظر بر اعمال ماست و به منظور انجام شایسته‌ی پژوهش‌های اصیل، تولید دانش جدید و بسازی زندگانی بشر، ما دانشجویان و اصحابی بیات علمی دانشگاه و پژوهشگاه‌های کشور:

- تمام تلاش خود را برای کشف حقیقت و حفظ حقیقت به کار خواهیم بست و از هرگونه جعل و تحریف در فعالیت‌های علمی پرهیزی کنیم.
- حقوق پژوهشگران، پژوهیدگان (انسان، حیوان، گیاه و اشیا)، سازمان‌ها و سایر صاحبان حقوق را بر رعیت می‌شناسیم و در حفظ آن می‌کوشیم.
- به مالکیت مادی و معنوی آثار پژوهشی ارجح می‌نیم، برای انجام پژوهشی اصیل اهتمام ورزیده و از سرقت علمی و ارجاع نامناسب اجتناب می‌کنیم.
- ضمن پایداری به انصاف و اجتناب از هرگونه تبعیض و تفسد، در کفیه فعالیت‌های پژوهشی، رهیافتی قاعده‌ای اتخاذ خواهیم کرد.
- ضمن امانت‌داری، از منافع و امکانات اقتصادی انسانی و فنی موجود استفاده بهره‌ورانه خواهیم کرد.
- از ابتکار غیر اخلاقی نتایج پژوهش نظیر ابتکار موازی، هوش‌مان و چندگانگی (کپی‌ای) پرهیزی کنیم.
- اصل محرمانه بودن و رازداری را محور تمام فعالیت‌های پژوهشی خود قرار می‌دهیم.
- در هر فعالیت‌های پژوهشی به منافع ملی توجه کرده و برای تحقق آن می‌کوشیم.
- خویش را ملزم به رعایت کفیه‌های علمی رشته خود، قوانین و مقررات، سیاست‌های حرفه‌ای، سازمانی، دولتی و راهبردی ملی در هر مراحل پژوهش می‌دانیم.
- رعایت اصول اخلاق در پژوهش را اقدامی فرهنگی می‌دانیم و به منظور بالندگی این فرهنگ، به ترویج و اشاعه‌ی آن در جامعه اهتمام می‌ورزیم.

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تعهدنامه

اینجانب نسرين ترقی خواه پاریزی به شماره دانشجویی ۹۸۱۶۱۰۰۳ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته الهیات دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان نویسنده پایان نامه با عنوان رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق تحت راهنمایی دکتر عبدالرضا محمدحسین زاده تأیید می‌کنم که این پایان نامه نتیجه پژوهش اینجانب می‌باشد و در عین حال که موضوع آن تکراری نیست، در صورت استفاده از منابع دیگران، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن درج شده است. همچنین موارد زیر را نیز تعهد می‌کنم:

۱- برای انتشار تمام یا قسمتی از داده‌ها یا دستاوردهای پایان نامه خود در مجامع و رسانه‌های علمی اعم از همایش‌ها و مجلات داخلی و خارجی به صورت مقاله، کتاب، ثبت اختراع و ... به صورت مکتوب یا غیرمکتوب، با کسب مجوز از دانشگاه شهید باهنر کرمان و استاد(ان) راهنما اقدام نمایم.

۲- از درج اسامی افراد خارج از کمیته پایان نامه در جمع نویسندگان مقاله‌های مستخرج از پایان نامه، بدون مجوز استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم و اسامی افراد کمیته پایان نامه را در جمع نویسندگان مقاله درج نمایم.

۳- از درج نشانی یا وابستگی کاری (affiliation) نویسندگان سازمان‌های دیگر (غیر از دانشگاه شهید باهنر کرمان) در مقاله‌های مستخرج از پایان نامه بدون تأیید استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم.

۴- کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مربوط به استفاده از موجودات زنده یا بافتهای آنها را برای انجام پایان نامه رعایت نمایم.

۵- در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه شهید باهنر کرمان از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر (مقالات مستخرج، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) مطابق با آیین نامه مالکیت فکری، متعلق به دانشگاه شهید باهنر کرمان است و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست. همچنین استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد. چنانچه مبادرت به عملی خلاف این تعهدنامه محرز گردد، دانشگاه شهید باهنر کرمان در هر زمان و به هر نحو مقتضی حق هرگونه اقدام قانونی را در استیفای حقوق خود دارد.

نام و نام خانوادگی دانشجو نسرين ترقی خواه پاریزی

امضا و تاریخ:

آنها آدرس مورد قبول برای دانشگاه به این صورت می‌باشد:

Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

نام و آدرس واحدهای دانشگاه در تولیدات علمی محققان دانشگاه به تشخیص بخش و دانشکده به شرح زیر می‌باشد:

Department of ....., Faculty of ..... Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

آدرس صحیح جهت درج در مقالات و سایر تولیدات علمی فارسی:

گروه (بخش) .....، دانشکده .....، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

تقدیم به:

خداوند سبحان را سپاسگذارم که به بنده حقیر توفیق انجام و اتمام پژوهش حاضر را عنایت فرمود

پیشگاه مقدس چهارده نورالهی

جانشینان خدا بر روی زمین

حجت‌های خدا بر مخلوقاتش

یاری دهندگان دین الهی

و.....

آنان که حافظان اسرار الهی هستند

به ویژه آخرین ذخیره الهی

حضرت بقیه الله الاعظم (ارواحنا له الفداء)

و به پیشگاه امامزاده عظیم الشان

حضرت عبدالعظیم حسنی

که در سایه لطف و عنایتشان

این تلاش به ثمر نشست.

تشکر و قدردانی:

از استاد بزرگ و دانشمند جناب آقای دکتر عبدالرضا محمدحسین زاده که راهنمایی این پایانامه را به عهده داشته‌اند کمال تشکر را دارم.

از جناب آقای دکتر محمدهادی قهاری که استاد مشاور این پایانامه بوده‌اند نیز قدردانی می‌نمایم. از داوران گرامی..... که زحمت داوری و تصحیح این پایانامه را به عهده داشتند کمال سپاس را دارم.

و از تمامی عزیزانی که در طول انجام این پروژه مرا یاری کرده‌اند بویژه سرکار خانم زهرا امیری کمال تشکر و قدردانی را ابراز می‌نمایم.

و هم چنین خالصانه از تمامی اساتید و معلمان و مدرسانی که در مقاطع مختلف تحصیلی به من علم آموخته و مرا از سرچشمه دانایی سیراب کرده‌اند. متشکرم

و هم چنین تقدیم به پدر و مادر عزیز و مهربانم به پاس محبت‌های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند و در سختی‌ها و دشواری‌های زندگی همواره یآوری دلسوز و فداکار و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده‌اند.

و در پایان این پایان نامه را تقدیم می‌کنم به همسر عزیزم که با حضورش و همراهی اش همیشه راه را به من نشان داده و مرا در این راه استوار و ثابت قدم نموده است.

چکیده:

رازداری و رازپوشی از و دیگران یکی از بافضیلت ترین صفات اخلاقی در شریعت اسلام به شمار می‌رود؛ به گونه‌ای که آیات و روایات فراوانی در این زمینه وارد شده است. اهمیت رازداری و رازپوشی به اندازه‌ای است که خداوند عمل کسانی را که رازهای مسلمین را آشکار می‌کنند، در زمره‌ی گناهان کبیره دانسته و آنها را دشمنان خود می‌داند و در روایات هم حفظ راز، امانت و فاش کردن آن خیانت در امانت دانسته اند. عنوان رازداری از منظر اخلاق، صفتی پسندیده، فعلی ارزشمند، و گرانبها است و این مهم، هم از جنبه آموزه‌های دینی و هم از جهت ارزش‌های انسانی فعلی اخلاقی است، اما آنچه محل تأمل می‌باشد آن است که رازداری و رازپوشی از آن حیث که معروض احکام شرعی واقع می‌گردد - به تعبیری دیگر از منظر فقه الاخلاق - شرعیت آن اطلاق دارد یا مقید است؟

این پژوهش که با روش توصیفی - تحلیلی انجام پذیرفته است، تلاش دارد با نظر به منابع فقه اسلامی پاسخ‌های مستدل بیابد و حاصل آن است که رازداری و حفظ اسرار در امور فردی و اجتماعی بالاخص در حرفه‌های خاص (پزشکی، خبرنگاری، مشاوره، ...)، امری خطیر بوده و فقها رازداری را در این امور نیکو و واجب می‌دانند، اما به اطلاق وجوب شرعی آن در همه موارد قائل نیستند و بلکه برخی موارد خاص، رازداری و رازپوشی را امری قبیح دانسته و افشای آن را واجب می‌دانند. مانند: امر به معروف و نهی از منکر، مصالح عمومی، مشورت، شهادت دادن، دادخواهی، متجاهر به فسق، واضطرار.

واژگان کلیدی: رازداری، رازپوشی، فقه، اخلاق، فقه الاخلاق، سر، کتمان.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول.....	۱
کلیات و مفاهیم.....	۱
مقدمه.....	۲
۱-۱ کلیات.....	۳
۱-۱-۱ بیان مساله.....	۳
۱-۱-۲ پیشینه پژوهش.....	۳
۱-۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۶
۱-۱-۴ فرضیه‌ها.....	۷
۱-۱-۵ هدف‌ها.....	۷
۱-۱-۶ کاربرد تحقیق.....	۷
۱-۱-۷ استفاده کنندگان از تحقیق.....	۷
۱-۱-۸ نوآوری تحقیق.....	۷
۱-۱-۹ روش تحقیق.....	۸
۲-۱ مفاهیم.....	۸
۱-۲-۱ سرّ در لغت.....	۸
۲-۲-۱ سر در اصطلاح.....	۹
۲-۲-۱ رازداری.....	۹
۲-۲-۱ رازپوشی.....	۹
۲-۲-۱ کتمان.....	۱۰
۲-۲-۱ ستر.....	۱۰
۲-۲-۱ تجوی.....	۱۰
۲-۲-۱ خفی.....	۱۱
۲-۲-۱ عوره.....	۱۱
۲-۲-۱ بطانه.....	۱۲
۲-۲-۱ افشاء در لغت.....	۱۲
۲-۲-۱ معنای اصطلاحی افشاء.....	۱۲

۱۳	۱-۲-۱۳ فقه در لغت.....
۱۳	۱-۲-۱۴ فقه در اصطلاح.....
۱۳	۱-۲-۱۵ اخلاق در لغت.....
۱۴	۱-۲-۱۶ اخلاق در اصطلاح.....
۱۴	۱-۲-۱۷ فقه الاخلاق.....
۱۵	۱-۲-۱۸ حکم تکلیفی.....
۱۵	۱-۲-۱۹ حکم وضعی.....
۱۶	فصل دوم.....
۱۶	رازداری و رازپوشی از منظر اخلاق.....
۱۷	۱-۲ ماهیت گزاره های اخلاقی.....
۱۸	۲-۲ رازداری و جایگاه آن در اخلاق اسلامی.....
۱۸	۳-۲ دله و جوب رازداری.....
۲۲	۴-۲ انواع رازداری.....
۲۲	۲-۴-۱ راز داری سیاسی و نظامی.....
۲۴	۲-۴-۲ راز داری عقیدتی.....
۲۵	۲-۴-۳ حفظ راز دین از منظر ائمه.....
۲۶	۲-۲-۴ رازداری اخلاقی.....
۲۷	۲-۵ دیدگاه علمای اخلاق درباره رازداری و رازپوشی.....
۲۷	۲-۵-۱ ملامهدی نراقی.....
۲۸	۲-۵-۲ ملا احمد نراقی.....
۲۹	۲-۵-۳ ابن طاووس.....
۳۰	۲-۵-۴ مظاهری.....
۳۲	۲-۵-۵ آیت الله مکارم شیرازی.....
۳۴	فصل سوم.....
۳۴	رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق.....
۳۵	۳-۱ رابطه فقه و اخلاق.....
۳۵	۳-۲ رازداری به عنوان «صفت» و «فعل»، موضوع فقه و اخلاق.....
۳۶	۳-۳ قلمرو رازداری.....

- ۳-۳-۱ رازداری فردی ۳۶
- ۳-۳-۲ رازداری اجتماعی ۳۷
- ۳-۴-۴ مصادیق افشای اسرار و حکم آنها از منظر فقه الاخلاق ۴۱
- ۳-۴-۱ افشای راز در اثر غیبت ۴۱
- ۳-۴-۲ افشای راز در اثر تجسس ۴۳
- ۳-۴-۲-۱ مفهوم تجسس ۴۳
- ۳-۴-۲-۲ ادله عدم جواز تجسس در امور شخصی دیگران ۴۴
- ۳-۴-۲-۱ آیات ۴۴
- ۳-۴-۲-۲ روایات ۴۵
- ۳-۴-۲-۳ دلایل عقلی ۴۶
- ۳-۵ رازداری در پزشکی ۴۷
- ۳-۶ رازداری در داروسازی ۴۹
- ۳-۷ رازداری در خبرنگاری ۵۰
- ۳-۸ مشاوره ۵۲
- ۳-۹ صدور حکم قاضی ۵۴
- ۳-۱۰ رازداری در خانواده ۵۴
- ۳-۱۱ اسرار کودکان ۵۶
- ۳-۱۲ رازداری معصومین (علیهم السلام) ۵۷
- ۳-۱۳ رازداری حکومتی و نظامی ۵۹
- ۳-۱۵ استثناءات افشای راز در فقه امامیه ۶۲
- ۳-۱۵-۱ امر به معروف و نهی از منکر ۶۲
- ۳-۱۵-۲ مصالح عمومی ۶۲
- ۳-۱۵-۳ مشورت ۶۲
- ۳-۱۵-۴ شهادت دادن ۶۳
- ۳-۱۵-۵ دادخواهی ۶۵
- ۳-۱۵-۶ متجاهر به فسق ۶۶
- ۳-۱۵-۷ اضطرار ۶۷
- ۳-۱۵-۸ صدور گواهی ولادت مانند صدور گواهی فوت ۶۸

۶۸	.....۹-۱۵-۳ استثنائات پزشکی
۶۹	.....۱-۱۵-۳-۹-۱ مصالغ عمومی
۷۱	.....۲-۱۵-۳-۹-۱ مصالغ خاص
۷۱	.....۳-۱۵-۹-۳ افشای سر در مقام دفاع از خود توسط پزشک
۷۴	.....۱۶-۳ نتیجه گیری
۷۶	.....۱۷-۳ پیشنهادات
۷۷	.....منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات و مفاهیم

مقدمه

در دین اسلام رازداری و رازپوشی یکی از مهمترین صفات اخلاقی می‌باشد که بسیار به آن سفارش و تاکید شده است و آن را یک امر ضروری دانسته اند، به دلیل اینکه آشکار کردن اسرار و راز دیگران، با توجه به موضوع رازداری، پیامدهای جبران ناپذیری را به دنبال دارد، که صورت‌های مختلفی دارد، از جمله: ایجاد صدمه و آسیب به شخصیت و حیثیت معنوی افراد، وارد کردن آسیب‌های جسمی و از بین رفتن آبرو، هتک حرمت اشخاص، و در برخی موارد منجر به فروپاشی کشور و تسلط دشمنان بر آن‌ها و در نهایت این عمل بیشترین ضرر را به جامعه وارد می‌سازد.

در آموزه‌های اسلام تاکید فراوانی بر رازداری و رازپوشی شده است و از آن به عنوان کتمان سر نیز یاد شده است که از جمله دستورات اخلاقی و دینی است که نقش موثری در سلامت اجتماع و حفظ آبروی اشخاص دارد. در دستورات دینی علاوه بر تاکید بر وجوب رازداری، شخص افشاکننده راز را به دلیل مرتکب شدن گناه کبیره سزاوار عذاب اخروی دانسته اند.

حفظ اسرار و رازداری زمانی اهمیت دوچندان پیدا می‌کند که برخی از اشخاص جامعه به دلیل شغل و حرفه خود محرم اسرار شمرده می‌شوند و بقیه افراد به جهت اطمینانی که به این افراد دارند، سر خود را در پیش آن‌ها بازگو می‌کنند و اگر این اشخاص که محرم شمرده شده اند اسرار دیگران را برملا سازند، علاوه بر آسیب‌های روحی و جسمی که به افراد وارد می‌شود، این مساله امنیت و سلامت جامعه را نیز خدشه دار می‌کند.

رازداری از خصلت‌های الهی، جزء اوصاف مومنین، نشانه کامل بودن عقل و به عنوان منبع خیر شناخته می‌شود اصل رازداری از زمان پیدایش بشر و آغاز زندگی دو نفر یا بیشتر جریان پیدا کرد. رازداری و رازپوشی از مقوله اخلاق اجتماعی است که نمی‌توان جامعه بدون رازداری را تصور کرد، حتی اگر این اجتماع دونفره باشد، لازم است که رازداری به عنوان یک صفت معنا پیدا کند، علاوه بر اینکه رازداری و رازپوشی در زمره صفات و عناوین اخلاق اسلامی قرار می‌گیرد، در مقام و مرتبه‌ی عمل به عنوان فعل مکلف مورد توجه قرار می‌گیرد و صور مختلفی پیدا می‌کند که در هر صورت بانظر به ادله‌ی فقه اسلامی احکام وضعی و تکلیفی به آن‌ها تعلق می‌گیرد. و برای هر مکلفی اثار و مسئولیت‌های تکلیفی و حقوقی و کیفری می‌تواند به دنبال داشته باشد.

در این تحقیق با روش توصیفی و تحلیلی به بیان مفاهیم رازداری و رازپوشی و واژگان مرتبط، بیان حکم رازداری در اخلاق از منظر علما و قلمرو رازداری و رازپوشی در فقه الاخلاق در سه فصل پرداخته می‌شود.

۱-۱ کلیات

۱-۱-۱ بیان مساله

دانش فقه الاخلاق وظیفه مند است مفاهیم اخلاقی را در مقام و مرتبه‌ی عمل به عنوان (فعل مکلف) از جهت تعلق احکام شرعی مورد توجه قرار داده و احکام مربوط به آن را بیان دارد بدیهی است که مفاهیم گوناگون اخلاقی در مراتب متفاوت و در صور بعضا فراوان خود می‌تواند متعلق احکام مختلف تکلیفی یا وضعی باشد از جمله‌ی آن مفاهیم اخلاقی دو مفهوم «رازداری و رازپوشی» است که در زمره‌ی صفات و عناوین اخلاق اسلامی قرار می‌گیرد با مراجعه به مفهوم این دو در ادبیات اخلاقی اسلام، صور مختلفی پیدا می‌کند که در هر صورت بانظر به ادله‌ی فقه اسلامی متعلق احکام متفاوت قرار می‌گیرد و در بسیاری از موارد از حکم اولیه و اخلاقی خود حسن یا قبح فاصله گرفته و معروض احکام ۵ گانه‌ی تکلیفی قرار گرفته و احیانا به احکامی وضعی نیز موصوف می‌گردد مانند آن که رازداری که به حکم اولی و اخلاقی امری مستحسن است گاه به جهت حفظ مصالح نظام اسلامی امری قبیح می‌شود.

به هر روی این پژوهش که به روش توصیفی - تحلیلی انجام می‌پذیرد، بر محور پرسش‌های ذیل به انجام خواهد رسید.

۱- احکام اخلاقی رازداری و رازپوشی از منظر اخلاق کدام است؟

۲- احکام شرعی رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق کدام است؟

۱-۱-۲ پیشینه پژوهش

می‌توان منابع ذیل را به عنوان نمونه که هر یک بصورت پراکنده و جزئی به موضوع پرداخته اند را به عنوان پیشینه تحقیق نام برد.

پایان نامه

پایان نامه‌های موجود در راستای موضوع رازداری، یا تنها به یک بعد از ابعاد و یا بصورت ناقص و نارسا پرداخته اند. مانند:

مسرور، رضا. (۱۳۹۰)، بررسی ابعاد رازداری در پرتو قرآن، حدیث و روانشناسی، کارشناسی ارشد، دانشگاه

فردوسی مشهد

در این پژوهش سعی شده است تا دیدگاه اسلام (قرآن و حدیث) - بعنوان علم اخلاق و روانشناسی - بعنوان علم رفتارشناسی - در خصوص جایگاه رازداری و ابعاد آن به دست آید، همچنین با نگاهی به آیات و روایات مرتبط با موضوع و تحلیل‌های رفتاری روانشناسی علاوه بر دستیابی به نظر اسلام و روانشناسی نسبت به ابعاد مختلف موضوع، موارد تناقض و یا ابهام با محوریت روایات رفع گردد، همچنین نقش و

اهمیت رازداری در روابط اجتماعی و عاقبت فرد و جامعه، آشکار گردد. با پژوهش انجام یافته، علاوه بر دستیابی به اهداف فوق، همراه ساختن تحلیل‌های روانشناسی در کنار روایات، بالندگی معارف اسلامی را نشان داده و روشن نموده که عالی‌ترین و ژرف‌ترین اصول و نکات نسبت به موضوع اخلاقی رازداری در چهارده قرن پیش در کلام الهی و معصومین (علیهم السلام) متجلی شده است و سخنان روانشناسان مویدی بر آیات الهی و کلام معصومین (علیهم السلام) است.

همینطور که ملاحظه می‌شود در این پژوهش صرفاً به دیدگاه اسلام بعنوان دین اخلاق و روانشناسی- بعنوان علم رفتارشناسی- در خصوص جایگاه رازداری و ابعاد آن پرداخته شده است. اما در این پژوهش سعی بر این است که موضوع رازداری در مقام و مرتبه‌ی عمل به عنوان فعل مکلف از جهت تعلق احکام شرعی، مورد توجه قرار داده و احکام مربوط به آن را بیان دارد. نقطه‌ی اشتراک این تحقیق در این است که این پژوهش موضوع رازداری را از دیدگاه قرآن و حدیث مورد بررسی قرار داده که در پژوهش اینجانب این دیدگاه یکی از ارکان اصلی و اساسی می‌باشد.

کاشانی، سیده محدثه. (۱۳۹۶) بررسی فقهی و حقوقی رازداری پزشکی. پایان نامه دکتری تخصصی، دانشگاه مازندران

خلاصه پژوهش: هدف ادیان آسمانی، سعادت انسان است و لازمه‌ی سعادت، سلامت جسم و روح است، لذا بخشی از دستورات و تعالیم ادیان و پیامبران، در کنار هدایت عقل و روح، درباره بهداشت و سلامت جسم آدمی است. اما تجربه تاریخی نشان می‌دهد که بشر عموماً از این دستورات سرپیچی کرده و گرفتار بیماری شده است. بیماری‌های روحی چون کفر و شرک و نفاق، که پیامبران، خود در جهت درمان آنها قیام کرده اند، چنانکه امیرالمومنین علی علیه السلام، پیامبر گرامی اسلام را چنین توصیف می‌کند: " طَبِّ دَوَّارٍ بَطْبِهِ " و بیماری‌های جسمی که پزشکان، در پی درمان آنها برآمده اند و در جهت تامین سلامت افراد جامعه، که ضامن حیات و بقای نوع انسان است، تلاش می‌کنند. تلاقی علم و دین در موضوع انسان، زمینه شکل‌گیری علوم مختلف از جمله اخلاق پزشکی گردیده که اصول و قواعد اخلاقی در حوزه پزشکی را از منظر دین اسلام تبیین می‌نماید. اخلاق پزشکی، از شاخه‌های اخلاق کاربردی است که در مقام تشخیص درست و نادرست اخلاقی در حیطه پزشکی برآمده و برای حل مشکلاتی که در نتیجه‌ی پیشرفت تکنولوژی و تحقیقات زیست‌شناسی پدید آمده است، تلاش می‌کند.

در روزگار معاصر جدی‌ترین حوزه اخلاق کاربردی در دنیای اسلام، حوزه اخلاق پزشکی یا اخلاق زیست پزشکی است که البته پژوهش‌های این حوزه عمدتاً صبغه فقهی دارد. در فرهنگ اسلامی، متعلق بودن پزشک به آداب و اخلاق انسانی و دینی، امری مفروض و مفروغ عنه بوده است. چرا که طبیبان، در عرف مردم حکیم خوانده می‌شدند و در حکمت، یا معلم بوده اند، یا متعلم. شیخ الرئیس ابوعلی سینا

نمونه بارز این امر است که در کنار شفا، "قانون" می‌نویسد و درمان جسم مردم را همچون درمان روح آنها وظیفه خود می‌شمرد. رازداری یکی از اساسی‌ترین وظایف انسان‌ها نسبت به یکدیگر است بطوری که در قرآن کریم و احادیث ائمه اطهار نیز به لزوم رازداری و حفظ اسرار مردم بعنوان امانت، فراوان تاکید شده است. قرن‌هاست که مسئله رازداری حاکم بر روابط بین پزشک و بیمار نیز می‌باشد و از سالهای بسیار دور یعنی به زمان بقراط و قسم نامه او می‌رسد (نجاتی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۰). پزشکان ضمن وظیفه‌ی اخلاقی و سوگندی که یاد کرده‌اند، موظف هستند شرط ضمن عقد قراردادی را که با مریض یا سازمان مربوطه بسته‌اند، اجرا کنند.

همچنین به استناد ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی افشای اسرار بیماران جرم است. نظر به اینکه موضوع رازداری پزشکی، از بدیهیات و امور مسلم فقهی است: اهم نظریات فقها در ارتباط با مسئولیت پزشک می‌باشد و ضرورت امر "رازداری"، از زاویه‌ی اخلاق رذیله تحت عنوان «سخن چینی، خیانت در امانت، غیبت، افشاء سر و پیمان‌شکنی» مورد بحث فقهی قرار گرفته شده است.

همینطور که ملاحظه می‌شود این پژوهش صرفاً به دیدگاه فقهی در خصوص مسئولیت پزشک در موضوع رازداری پرداخته است. اما در پژوهش اینجانب سعی بر این است که همه‌ی جوانب و حیطه‌های موضوع رازداری از منظر دانش فقه الاخلاق مورد بررسی قرار گیرد. نقطه‌ی اشتراک این پژوهش با پژوهش اینجانب در این است که این پژوهش بحث رازداری پزشکی را بعنوان یکی از شاخه‌های موضوع رازداری از جنبه فقهی مورد بررسی قرار داده که در پژوهش اینجانب قطعاً این بحث مورد بررسی دقیق فقهی قرار خواهد گرفت. ان شاء الله

مقالات

شاکری، یاسر. (۱۳۹۴). بررسی افشای اسرار در فقه امامیه. همایش سراسری علمی پژوهشی شناخت

اخلاق و آداب حسینی، تایباد

خلاصه مقاله: قانون مجازات اسلامی تعزیرات که برگرفته شده از منابع اسلامی می‌باشد، عمل افشای اسرار حرفه‌ای جرم انگاری شده است و ماده ۸۴۶ قانون تعزیرات اصلی‌ترین ماده قانونی در باب و رکن قانونی این بزه است. مطابق این ماده کسانی که به مناسبت شغل و حرفه شان محرم اسرار دیگران می‌شوند، هرگاه در غیر موارد قانونی، اسرار مردم را افشا کنند، به مجازات قانونی محکوم می‌شوند. عنصر مادی آن، افشای سر می‌باشد. جرمی عمدی، ساده، آنی و قابل گذشت و در زمره جرایم حق الناسی است. عنصر روانی جرم افشای اسرار حرفه‌ای، اراده است. مرتکب باید بداند عمل وی جرم است و آنچه را بیان می‌نماید، یک راز شغلی است و رفتار وی قابلیت افشای راز را دارد. همچنین باید عمل با اراده و

عمد وی محقق گردد. در این پژوهش که پژوهشی بنیادی می‌باشد، براساس روش توصیفی تحلیلی، منابع فقه امامیه مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

همینطور که ملاحظه می‌شود این مقاله صرفاً با رویکرد حقوقی به مطالعه منابع فقهی پرداخته و نکاتی را در راستای موضوع افشای سر بیان کرده است. اما در پژوهش اینجانب موضوع رازداری و رازپوشی از حیث دانش فقه اخلاق مورد بررسی قرار می‌گیرد. نقطه‌ی اشتراک این پژوهش با پژوهش اینجانب در این است که در این پژوهش موضوع افشای سر در منابع فقه امامیه مورد بررسی اجمالی قرار گرفته که در پژوهش اینجانب قطعاً این بحث مورد بررسی تفصیلی قرار خواهد گرفت.

لکزامنش، زینب. (۱۳۹۷). بررسی ماهیت فقهی حقوقی رازداری پزشکی جهت دفاع از حقوق بیمار. چهارمین کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی، قم

خلاصه مقاله: امروزه به دلیل پیچیدگی معالجات پزشکی، اطلاع‌رسانی به بیمار راجع به درصد احتمال موفقیت درمان به خطرات احتمالی، عوارض جانبی معالجه و... جز لاینفک قراردادهای درمان به حساب می‌آید. محرومیت از چنین اطلاعاتی را می‌توان به عنوان مانع اساسی در تحصیل رضایت آگاهانه تلقی کرد. اقدام به درمان اشخاص برای عملیات جراحی بدون رضایت، مسئولیت مدنی و کیفری پزشک معالج را در پی دارد. مسأله رازداری یکی از ارکان مهم روابط پزشک و بیمار است. ماده ۶۴۸ قانون م.ا. افشای اسرار بیماران جرم است. هدف از ماهیت فقهی حقوقی رازداری پزشکی جهت دفاع از حقوق بیمار بوده، در نتیجه ممکن است شرایطی پیش آید که پزشک ناگزیر به نقض رازداری شده، ولی باید از ناحیه‌ی این آشکار سازی کم‌ترین ضرر متوجه بیمار شود.

همینطور که ملاحظه می‌شود این مقاله صرفاً به یک بعد از ابعاد موضوع رازداری_ رازداری پزشکی پرداخته است. اما در پژوهش اینجانب سعی بر این است که موضوع رازداری در همه‌ی زوایای آن از منظر دانش فقه اخلاق مورد بررسی قرار گیرد. نقطه‌ی اشتراک این پژوهش با پژوهش اینجانب در این است که این پژوهش بحث ماهیت رازداری پزشکی را از جنبه‌ی فقهی مورد بررسی اجمالی قرار داده که در پژوهش اینجانب قطعاً این بحث مورد بررسی دقیق فقهی قرار خواهد گرفت. ان شاء الله

۱-۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش

باتوجه به جایگاه بالای مسائل اخلاقی در فقه و تاثیر این موضوعات از جمله رازداری در روابط میان افراد و آینده فرد و جامعه پرداختن به طرح‌های پژوهشی در این خصوص ضروری بنظر می‌رسد. در این پژوهش مباحث رازداری و افشای سر در مقام و مرتبه‌ی عمل به عنوان فعل مکلف از جهت تعلق احکام شرعی مورد توجه قرار می‌گیرد و احکام مربوط به آن بیان می‌گردد. چرا که راز داری در مراتب متفاوت و در صور بعضاً فراوان خود می‌تواند متعلق احکام مختلف تکلیفی یا وضعی باشد که در هر صورت

بانظر به ادله‌ی فقه اسلامی متعلق احکام متفاوت قرار می‌گیرد. باین رویکرد دیگر یک موضوع اخلاقی صرفاً از جهت حسن وقبح مورد توجه نیست بلکه با توجه به مراتب و صور متصور می‌تواند معروض احکام تکلیفی و احیاناً وضعی واقع گردد که برای هر مکلفی اثار و مسئولیت‌های تکلیفی و حقوقی و کیفی می‌تواند به دنبال داشته باشد (هم در حوزه فردی و هم اجتماعی) و این مهم ضرورت توجه به این موضوع را دوچندان می‌کند.

۱-۱-۴ فرضیه‌ها

۱- به نظر می‌رسد که رازداری و رازپوشی از نظر اخلاقی بسته به شرایط و احوالاتی که بر مکلف و فعل آن مترتب باشد دارای حسن یا قبح است و نمی‌توان حکم واحدی (حسن_ قبح) را به طور مطلق برای آن منظور داشت.

۲- به نظر می‌رسد که رازداری و رازپوشی در شرایط و با ویژگی‌های گوناگونی که پیدا می‌کند (از نظر فقه الاخلاق) دارای حکم ثابت و واحدی نمی‌باشد و در هر مورد می‌تواند حکمی غیر از مورد دیگر بیابد.

۱-۱-۵ هدف‌ها

تبیین احکام اخلاقی رازداری و رازپوشی از منظر اخلاق و تبیین احکام شرعی رازداری و رازپوشی از منظر فقه الاخلاق و بررسی آنها.

۱-۱-۶ کاربرد تحقیق

کاربرد این تحقیق آن است که حدود و ثغور رازداری و موارد مجاز به افشای سر به طور کامل در فقه تعیین می‌گردد.

۱-۱-۷ استفاده کنندگان از تحقیق

برای کلیه‌ی دستگاه‌های اجرایی، سیاسی، نظامی و حوزه خانواده قابل استفاده است.

۱-۱-۸ نوآوری تحقیق

برای اولین بار مباحث رازداری از دیدگاه فقهی به صورت جامع و کامل در یک طرح پژوهشی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱-۹ روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. روش و ابزار گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و اسنادی و بکارگیری منابع الکترونیکی مانند سایت‌ها، نرم افزارها، کتابخانه‌های دیجیتال بوده است.

۱-۲ مفاهیم

۱-۲-۱ سر در لغت

واژه راز در ادبیات فارسی مساوی و برابر با واژه «سر» در زبان عربی است. واژه سر به کسر سین و تشدید راء، از ریشه سرر است که به معنای پنهان کردن چیزی می‌باشد و هر پنهان کردنی را شامل می‌شود. سر بر خلاف آشکار کردن است. ابن فارس، ۱۴۰۴ ش، ص ۴۵۱) واژه سر در مقابل کلمه علن به معنای خالص بودن چیزی و استقرار آن در جای خود می‌باشد. زیرا وقتی خبر یا عبارتی به عنوان سر به شخصی گفته می‌شود، بدین معنا است که این سخن نزد شخص بماند و مستقر شود و به جای دیگری انتقال پیدا نکند.

مرحوم راغب اصفهانی در زمینه واژه سر می‌گوید، سر سخن پوشیده و پنهان در دل است و این واژه در مخفی کردن مواد محسوس و مادیات به کار می‌رود. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ ش، ص ۲۵۸)
سر در معنای کلماتی همچون کتمان، بطون، خفا به کار می‌رود و به معنای نماندن و امر پوشیده می‌باشد. (مصطفوی، ۱۳۶۸ ش، ص ۱۴۳)

واژه سر در زبان عربی به معنای چیزی است که باید مخفی بماند و یا به اشخاص مخصوصی گفته شود. (دهخدا، ۱۳۷۳ ش، ج ۷، ص ۱۰۲۹۲)

در کتاب المعجم الوسیط هم، سر به معنای آنچه آن را کتمان و پنهان کنند، (معلوف، ۱۳۸۶، ج ۱، ص ۷۲۸). در فرهنگ معین نیز سر به معنای (کار پوشیده و مخفی، راز) آمده است. (معین، ۱۳۵۲ ش، ج ۲، ص ۱۸۴۸).

واژه سر در اکثر لغت نامه‌ها تقریباً به طور یکسان معنا شده است و نتیجه آن است که، سر چیزی است که مخفی بماند به این صورت که دو مصداق برای آن وجود دارد، یکی این که انسان سر خود را به کسی نگوید و یا اینکه سر خود را به کسی بگوید و به اوسفارش کند به احدی گفته نشود.